

Problematika ochrany jiříčky obecné a vlaštovky obecné

Zpracovali: Karel MAKOŇ a Jan HORA

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Jiříčka obecná i vlaštovka obecná jsou synantropními druhy, které se stále častěji dostávají do konfliktu se zájmy člověka. Zejména jde o oblast hygieny a stavební činnosti. Na druhé straně se zvětšuje zájem lidí o záchranu různým způsobem postižených ptáků (např. poranění dopravními prostředky nebo nárazem do skla, opuštěná mláďata aj.). Hlavními problémy jsou:

Jiříčka obecná:

- cílená likvidace (shazování) jednotlivých hnízd se snůškou i mláďaty s oken obytných budov
- cílená likvidace hnízd a hnízdních kolonií při stavební činnosti a rekonstrukci objektů
- ničení hnízd povětrnostními vlivy (krupobití, vítr, déšť)
- ničení hnízd predátory (straky, poštolky, krahujec)

Vlaštovka obecná:

- cílená likvidace (shazování) jednotlivých hnízd s mláďaty z důvodů znečištění okolí
- cílená likvidace hnízd a hnízdních kolonií při stavební činnosti a rekonstrukci objektů
- usmrcování mláďat při desinfekci kravínů, stájí a aj. zemědělských objektů
- ničení hnízd predátory (kočka domácí)

Oba druhy:

- náhlý úhyn jednoho či obou rodičů (vliv dopravy, skleněných a zrcadlových ploch, otravy, zástřely, predace a další vlivy)
- opožděné snůšky, pozdní mláďata a úhyn mláďat na základě nedostatku potravy (podzim)
- ptáci v supermarketech a výrobních halách

2. LEGISLATIVNÍ RÁMEC

Jiříčka obecná je, jako všechny druhy ptáků, kteří volně žijí na evropském území členských států ES, chráněna zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění. Vlaštovka obecná je navíc v příloze č. III vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb. zařazena mezi zvláště chráněné druhy živočichů, a to mezi druhy ohrožené.

Příslušné orgány ochrany přírody:

- jiříčka obecná: úřady obcí s rozšířenou působností (na území národních parků a chráněných krajinných oblastí a jejich ochranných pásem)
- vlaštovka obecná: krajské úřady

§ 5 Obecná ochrana rostlin a živočichů

(3) Fyzické a právnické osoby jsou povinny při provádění zemědělských, lesnických a stavebních prací, při vodohospodářských úpravách, v dopravě a energetice postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému úhynu rostlin a zraňování nebo úhynu živočichů nebo ničení jejich biotopů, kterému lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky. Orgán ochrany přírody uloží zajištění či použití takovýchto prostředků, neučiní-li tak povinná osoba sama.

§ 5a Ochrana volně žijících ptáků

- (1) V zájmu ochrany druhů ptáků, kteří volně žijí na evropském území členských států Evropských společenství (dále jen „ptáci“), je zakázáno
- a) jejich úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoliv způsobem,
 - b) úmyslné poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd,
 - c) sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných,
 - d) úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích,
 - e) držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.
- (5) Ustanovení odstavce 1 písm. a) a d) se nevztahuje na případy naléhavé potřeby v zájmu veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti a v zájmu bezpečnosti leteckého provozu, pokud nelze z důvodu nebezpečí z prodlení postupovat podle § 5b. Ten, kdo postupuje v souladu s tímto ustanovením, oznámí rozsah zásahu a jeho důsledky orgánu ochrany přírody do 15 dnů.
- (7) Na zvláště chráněné druhy ptáků podle § 48 se toto ustanovení a § 5 b vztahují jen tehdy, neplatí-li pro ne ochrana přísnější, a to podle § 50 až 57 nebo podle zvláštního zákona.

§ 5b Podmínky pro odchylný postup při ochraně ptáků

- (1) Orgán ochrany přírody může, neexistuje-li jiné uspokojivé řešení, rozhodnutím stanovit postup odchylný od postupu uvedeného v § 5a odst. 1 a 2, je-li to potřebné v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti, v zájmu bezpečnosti leteckého provozu, při prevenci závažných škod na úrodě, domácích zvířatech, lesích, rybářství a vodním hospodářství nebo za účelem ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Odchylný postup může být stanoven také pro účely výzkumu a výuky, opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo opětovného vysazení druhu v jeho původní oblasti rozšíření nebo pro chov v lidské péči pro tyto účely.
- (2) Orgán ochrany přírody může stanovit odchylný postup podle odstavce 1 pro odchyt, držení nebo jiné využívání ptáků v malém množství za předpokladu, že rozhodnutí o odchylném postupu se vydá jen na základě vyhodnocení stavu místní populace a za stanovení přísně kontrolovaných podmínek.

Rozhodnutí podle odstavce 1 musí obsahovat

- a) označení druhů a množství ptáků, na které se má odchylný postup vztahovat,
- b) prostředky, způsob nebo metody povolené pro odchyt nebo zabíjení,

- c) důvod pro odchylný postup vycházející z odstavce 1 nebo 2, podmínky a časové a místní okolnosti, za nichž lze takto postupovat,
 - d) způsob kontrol, které bude orgán ochrany přírody stanovující odchylný postup provádět.
- (5) Kdo provádí činnosti stanovené podle odstavců 1 nebo 4, je povinen do 31. prosince každého roku nahlásit orgánu ochrany přírody zásah provedený na základě odchylného postupu. Orgán ochrany přírody o tom neprodleně informuje Ministerstvo životního prostředí.

§ 50 Základní podmínky ochrany zvláště chráněných živočichů

- (1) Zvláště chránění živočichové jsou chráněni ve všech svých vývojových stádiích. Chráněna jsou jimi užívaná přirozená i umělá sídla a jejich biotop. Vybrané živočichy, kteří jsou chráněni i uhynulí, stanoví ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.
- (2) Je zakázáno škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů, zejména je chytat, chovat v zajetí, rušit, zraňovat nebo usmrcovat. Není dovoleno sbírat, ničit, poškozovat či přemísťovat jejich vývojová stádia nebo jimi užívaná sídla. Je též zakázáno je držet, chovat, dopravovat, prodávat, vyměňovat, nabízet za účelem prodeje nebo výměny.
- (3) Ochrana podle tohoto zákona se nevztahuje na případy, kdy je zásah do přirozeného vývoje zvláště chráněných živočichů prokazatelně nezbytný v důsledku běžného obhospodařování nemovitostí nebo jiného majetku nebo z důvodů hygienických, ochrany veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti anebo leteckého provozu. V těchto případech je ke způsobu a době zásahu nutné předchodí stanovisko orgánu ochrany přírody, pokud nejde o naléhavý zásah z hlediska veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti nebo bezpečnosti leteckého provozu. V tomto stanovisku orgán ochrany přírody může uložit náhradní ochranné opatření, například záchranný přenos živočichů.
- (4) Ustanovení odstavce 3 neplatí pro druhy silně a kriticky ohrožené.

§ 56 Výjimky ze zákazů u památných stromů a zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a nerostů

- (1) Výjimky ze zákazů u památných stromů a zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a nerostů podle § 46 odst. 2, § 49, 50 a § 51 odst. 2 může v případech, kdy jiný veřejný zájem výrazně převažuje nad zájmem ochrany přírody, povolit orgán ochrany přírody.
- (3) Výjimku ze zákazu u zvláště chráněných rostlin a živočichů lze udělit jen
 - a) v zájmu veřejného zdraví nebo veřejné bezpečnosti,
 - b) v zájmu obrany státu,
 - c) v zájmu bezpečnosti leteckého provozu nebo provozu na dopravně významné vodní cestě, nebo v zájmu stavby dálnice a rychlostní silnice,
 - d) v zájmu předcházení závažným škodám na úrodě, domácích zvířatech či lesích nebo závažným škodám v rybářském nebo vodním hospodářství,
 - e) za účelem ochrany živočichů, rostlin nebo jejich stanovišť nebo ochrany přírodních stanovišť,
 - f) pro účely výzkumu nebo vzdělávání,

- g) pro účely opětovného osídlení určitého území populací druhu nebo opětovného vysazení v původním areálu druhu nebo pro chov v zajetí pro tyto účely, včetně umělého rozmnožování rostlin,
- h) z ostatních naléhavých důvodů s výrazně převažujícím veřejným zájmem včetně těch, které jsou sociální a ekonomické povahy, jež mají příznivé důsledky pro životní prostředí, nebo
- i) v zájmu využívání určitých ptáků pro sokolnické účely podle zvláštního právního předpisu (Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů).

Výjimku lze udělit jen tehdy, neexistuje-li jiné uspokojivé řešení a pokud populace daného druhu bude udržena v příznivém stavu z hlediska ochrany.

Interpretace § 5a, odst. 5

Ustanovení odstavce 1 písm. a) a d) se nevztahuje na případy naléhavé potřeby v zájmu veřejného zdraví a veřejné bezpečnosti a v zájmu bezpečnosti leteckého provozu, pokud nelze z důvodu nebezpečí z prodlení postupovat podle § 5b.

Doporučení:

Sestavit pracovní skupiny, složené ze 1) zástupců MŽP a Státní veterinární správy a 2) zástupců MŽP a Ministerstva dopravy s cílem:

- specifikovat, jaké případy se budou považovat za naléhavé
- vyložit termín “nebezpečí z prodlení”
- vypracovat příslušné metodické pokyny

Používání § 5b

Pro použití § 5b platí totéž, co konstatoval Evropský soudní dvůr (odstavec 21 rozsudku v případě C-118/04 Associazione Italiana per il World Wildlife Fund a další proti Regione Veneto): Použití článku 9 směrnice o ptácích musí splnit tři podmínky:

1. Členský stát musí omezit odchylku na případy, kdy neexistuje jiné uspokojivé řešení.
2. Odchylka musí být založena alespoň na jednom z důvodů, které jsou vyjmenovány v článku 9 (1) (a), (b), (c) = § 5b odst. 1 a 2
3. Odchylka musí být v souladu s formálními podmínkami stanovenými článkem 9 (2) (= § 5b odst. 3), jejichž smyslem je omezit odchylky na nevyhnutelné případy a umožnit Evropské komisi provádět nad nimi dohled.

Nerespektování kterékoliv z těchto podmínek může učinit odchylku neplatnou. Je proto nezbytné, aby příslušné orgány státní správy vždy pečlivě zvážily použitelnost všech tří podmínek. Každá odchylka musí také obsahovat jasné odkazy na tyto podmínky.

§ 5b, odst. 1

Podmínka „*neexistuje jiné uspokojivé řešení*“

Zastřešující podmínka, kterou musí splnit všechny odchylky.

Zatím nejrozsáhlejším rozhodnutím Evropského soudního dvora, které se týká problematiky „*uspokojivého řešení*“ je rozsudek v případě C-10/96 (Ligue Royale Belge pour la Protection des Oiseaux ASBL, Société d'Études Ornithologiques AVES SABL proti Région Wallonne) - odchyt některých ptačích druhů chráněných směrnicích o ptácích pro chovatelské účely.

Doporučení:

Provést základní analýzu toho, zda „*neexistuje jiné uspokojivé řešení*“, při které odpovědět na následující otázky:

- Jaký problém či zvláštní situaci je třeba řešit?
- Spadá tento problém či zvláštní situace do oblasti působnosti článku 9 (1) (a) až (c) směrnice = § 5b zákona č. 114/1992 Sb.?
- Existují nějaká jiná řešení?
- Jestliže ano, vyřeší problém nebo situaci, pro kterou je žádána odchylka?

Zásady:

- Odchylky podle § 5b odst. 1 lze povolit jen v případech, v kterých neexistuje jiné uspokojivé řešení.
- K aktivním zásahům do populací je možné přistupovat jen tehdy, když jsou spolehlivé vědecké důkazy a neexistuje jiné řešení, nebo alternativní řešení není efektivní.
- Alternativní řešení je i nulové řešení, tj. neudělení odchylky.

V zájmu zdraví veřejnosti a bezpečnosti

Odchylky tohoto typu by měly být pouze místní a tam, kde přítomnost ptáků způsobuje prokazatelné riziko pro zdraví člověka. Podle dosavadních zkušeností lze očekávat žádosti o odchylky pro následující situace:

- vlaštovky nebo jiříčky na nemocničních budovách
- vlaštovky, jiříčky, vrabci domácí, hrdličky zahradní při nákazách v zemědělských chovech
- městské kolonie havranů (především v nemocničních zahradách)

Ve většině případů budou existovat uspokojivá řešení – zamezení přístupu, případně změna prostředí s cílem snížit atraktivitu místa pro ptáky.

Specifickým problémem je odstraňování a ničení hnízd a zabraňování dalšímu hnízdění při opravách a rekonstrukcích budov a dalších objektů. V této souvislosti je nutné opakovaně upozornit na rozpor § 50 odst. 3 zák. č. 114/1992 Sb. se směrnicí o ptácích. Opravu budovy lze zřejmě považovat za běžné obhospodařování nemovitostí nebo jiného majetku. Podmínka „nutné předchozí stanovisko orgánu ochrany přírody“ pak nenahrazuje povinnosti vyplývající z ustanovení pro odchýlný postup.

Doporučení:

- Vypracovat metodické pokyny pro řešení uvedených hygienických problémů, přičemž se prioritně zaměřit na použití neinvazivních metod.
- Vypracovat metodický pokyn, jak postupovat při plánování a provádění oprav budov a dalších staveb.

Přísně kontrolované podmínky a na základě výběru (článek 9 odst. 1 písm. c) směrnice = § 5b odst. 2 zák. č. 114/1992 Sb.)

Každé použití odchylky dle článku 9 odst. 1 písm. c) / § 5b odst. 2 zák. č. 114/1992 Sb. musí zahrnovat jednoznačné pověření k osobám, místům, obdobím a množstvím.

Princip výběru: činnost musí být cílená na jeden druh či skupinu blízce příbuzných druhů, případně na jedno pohlaví či dokonce věkovou skupinu.

Zásady:

- zavedení systému individuálních oprávnění s vysokým stupněm osobní odpovědnosti
- přísné kontroly

§ 50 a směrnice o ptácích

Odstavec 3

Pokud jde o zvláště chráněné druhy ptáků, je v rozporu se směrnicí o ptácích, konkrétně s článkem 9. Viz rozsudek Evropského soudního dvoru ze 17. září 1987, C-412/85, Evropská komise proti Spolkové republice Německo:

Členský stát, který při transpozici směrnice 79/409/EEC o ochraně volně žijících ptáků umožní, že obecné zákazy úmyslného usmrcování nebo odchyty druhů ptáků uvedených v článku 1 směrnice, úmyslného ničení nebo poškozování jejich hnízd a vajec a úmyslného vyrušování významného z hlediska cílů směrnice stanovené v článku 5 směrnice neplatí tam, kde se dotčené činnosti vykonávají v rámci normálního užívání pozemků pro účely zemědělství, lesnictví a rybníctví nebo v souvislosti s exploatací produktů získaných těmito činnostmi, směrnicí netransponoval správně. Tímto umožňuje odchylky, které nesplňují požadavky článku 9 směrnice. Otázkou je, zda toto nelze interpretovat tak, že na činnosti podle § 50 odst. 3 se vztahuje § 5a?

Stavební zákon (č. 50/1976 Sb.)

Podle § 54 lze stavby, jejich změny a udržovací práce na nich provádět jen podle stavebního povolení nebo na základě ohlášení stavebnímu úřadu. Dle § 55 (2) postačí ohlášení a) u drobných staveb, b) u stavebních úprav, kterými se nemění vzhled stavby, nezasahuje se do nosných konstrukcí stavby, nemění se způsob užívání stavby.

Stavebník je oprávněn provádět ohlášenou stavbu nebo její změnu buď na základě písemného sdělení stavebního úřadu, že proti jejímu povolení nemá námitek, anebo se souhlasem „mlčky“ pokud takové sdělení stavebník neobdrží do 30 dnů ode dne ohlášení (§ 57 odst. 2). V praxi to znamená, že k mnohým rekonstrukčním pracím (včetně většiny oprav a zateplování fasád) stačí ohlášení stavebnímu úřadu bez jeho písemné reakce. Tím se výrazně zkracuje celý stavební proces a omezuje možnost kontroly dopadu rekonstrukce na ptačí druhy.

3. ŘEŠENÍ Hlavních problémů

3.1. Desinfekce a bílení vnitřku a vnějších zdí stájí, kravínů a jiných zemědělských objektů

Nejčastěji se provádí z projíždějícího cisternového zásobníku pomocí hadic napojených stříkacích pistolí. Používá se převážně hašené vápno, ale i široké spektrum desinfekčních postřiků a chemických látek.

Hodnocení činnosti z hlediska legislativy:

Jde o činnost, která není úmyslným porušování zákazů § 5a odst. 1, protože je součástí běžného obhospodařování nemovitostí. Není tedy nezákonná, ale přesto platí následující:

- povinnost postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému zraňování nebo úhynu živočichů, kterému lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky (§ 5 odst. 3) – *technicky i ekonomicky dostupné prostředky existují*
- u vlaštovky, která je zvláště chráněným druhem, je nutné předchozí stanovisko orgánu ochrany přírody ke způsobu a době zásahu (pokud nejde o naléhavý zásah z hlediska veřejného zdraví), přičemž může být uloženo ochranné opatření (§ 50 odst. 3)

Pozn.: předpokládá se, že nepředchází úmyslné shazování hnízd.

Doporučení:

1. Plánovat desinfekci a bílení vnitřku i vnějšku budov do období mimo hnízdění obou druhů, tj. pouze v termínu od 30. září do 15. dubna roku následujícího.
2. Je-li nezbytné provést desinfekci v době hnízdění, v případě vlaštovky vyžádat předchozí stanovisko příslušného orgánu ochrany přírody (krajský úřad). Ve svém stanovisku orgán ochrany přírody posoudí nezbytnost činnosti a jako podmínku stanoví asistenci zkušeného ornitologa, který před stříkacím strojem zakryje na krátkou dobu hnízda.

3.2. Rekonstrukce budov, opravy fasád a míst, kde již hnízda a hnízdní kolonie existují

Hodnocení činnosti z hlediska legislativy:

Drobné opravy, nátěry fasád a jiná údržba jsou součástí běžného obhospodařování nemovitostí, tzn., že jde o činnost, která není úmyslným porušování zákazů § 5a odst. 1. Práce, které obnovují celé prvky (nová fasáda, nová střecha, přestavba půdního prostoru) již podle našeho názoru nejsou běžným obhospodařováním nemovitosti. Důležitou podmínkou pro rozhodnutí jak postupovat je, zda bude nutné likvidovat hnízda (většinou jde o jiříčky). Opětovně platí základní povinnost, tj. postupovat tak, aby nedocházelo k nadměrnému zraňování nebo úhynu živočichů, kterému lze zabránit technicky i ekonomicky dostupnými prostředky (§ 5 odst. 3)

Doporučení:

- Činnosti plánovat pokud možno na období mimo dobu hnízdění.
- U stavebních činností, které nelze provádět či dokončit v době, kdy ptáci nehnízdí, včas požádat odchylku dle § 5b (jiříčka) či výjimku dle § 56 (vlaštovka), která umožní ještě před přiletem ptáků odstranit stará hnízda a mechanicky zabránit jejich opětovnému vystavění.
- Pokud nebyla provedena preventivní opatření a práce bude zasahovat do průběhu hnízdění, je třeba se nejdříve snažit o posunutí termínu prací v blízkosti obsazených hnízd do doby vyvedení mláďat.
- V nouzových případech, až po vyčerpání všech preventivních opatření a jednání, provést záchranný transfer, který spočívá v odborném sejmutím (ubourání) hnízda a následné okamžité adopci mláďat do hnízd jiných mimo lokalitu (viz níže). K tomu je nutné mít příslušnou odchylku (jiříčka) nebo výjimku (vlaštovka).

- V průběhu stavebních řízení brát v úvahu možnost výskytu jiříčky a vlaštovky (a dalších ptačích druhů) na budovách a následně možnost rozporu se zákonem č. 114/1992 Sb., § 5a, resp. § 50. Přítomnost dotčených druhů buď prokázat nebo vyloučit na základě odborného posouzení. Pokud je přítomnost prokázána, postupovat dle § 5b nebo § 56 zákona č. 114/1992 Sb. Rovněž při drobných stavbách a stavebních úpravách podle § 55 zákona č. 50/1976 Sb. by mělo být při ohlášení stavebnímu úřadu prokázáno, zda na budově dotčené druhy hnízdí či nehnízdí.

Možný odchylný postup: Pokud se na rekonstruovaném objektu nachází hnízdo či několik hnízd jiříčky obecné nebo vlaštovky obecné, je nutno postupovat tak, aby nedocházelo následnou stavební činností k rušení ptáků během hnízdění a to i za cenu, že se ptákům na základě udělené odchylky/výjimky v hnízdění preventivně zabrání. Preventivně znamená, že před jejich přiletem na lokalitu a začátkem hnízdění, nejpozději však do 15.dubna budou inkriminovaná hnízda odstraněna a provedena taková technická opatření, která zabrání obnovení hnízd. Opatření proti zahnízdění lze realizovat i po odletu ptáků na zimoviště, tj. po 30. září.

3.3. Majiteli/uživateli nevadí či chce dokonce podpořit vznik nové kolonie jiříček či zahnízdění vlaštovek na nové budově nebo obnovení hnízdění na rekonstruovaném objektu

Hodnocení činnosti z hlediska legislativy: bez legislativní úpravy

Doporučení:

- preventivně instalovat mechanické prvky, které minimalizují znečišťování fasády a okolí trusem mláďat
- cíleně vytvářet vhodná místa pro hnízdění - rohy, vhodný materiál (hrubší, drsnější) na fasádu
- přednostně používat světlé barvy (bílá, žlutá) na fasády (nutno dále prověřit, zda ptáky světlé barvy lákají)
- před tvorbou vhodných podmínek pro hnízdění posoudit potravní nabídku, dostupnost materiálu (bláta) pro stavbu hnízd

3.4. Na budově existují jak místa, kde majiteli/uživateli hnízdění vlaštovek a jiříček nevadí, tak místa, kdy si toto hnízdění nepřeje

Hodnocení činnosti z hlediska legislativy: Jde-li o novou budovu, není žádná povinnost vyplývající z legislativy na ochranu přírody, v případě rekonstruovaných budov může orgán ochrany přírody při udělení odchylky před rekonstrukcí požadovat taková opatření, která zajistí návrat příslušných druhů, nejsou-li tato opatření stanovena, záleží jen na rozhodnutí majitele/uživatele, v jakém rozsahu ptákům opětovně zahnízdění umožní.

Doporučení:

- snažit se vždy o domluvu s majiteli/uživateli budov
- řešit již v projektové dokumentaci, v které určit jak vhodná místa pro hnízdění, tak místa, kde by hnízdění mohlo být z různých důvodů nevhodné
- zabezpečit část budovy hladkými plastovými deskami a část ponechat k zahnízdění s osazením zábran proti padání trusu

- upozornit stavební úřady, projektanty, investory, stavební firmy na význam předcházení případným problémům i na odborné organizace, na které se mohou obrátit

3.5. Majitel/uživatel si nepřeje hnízdění vlaštovek a jiříček na nové budově či obnovení hnízdění na rekonstruovaném objektu

Hodnocení činnosti z hlediska legislativy: Pokud na objektu před rekonstrukcí alespoň jeden druh (zejména jiříčka) hnízdil a v odchylce orgán ochrany přírody nestanovil obnovení podmínek pro hnízdění, je rozhodnutí pouze na majiteli/uživateli.

Doporučení:

- řešit již v projektové dokumentaci
- zabezpečit místa, která by mohla být vhodná pro stavbu hnízd, hladkými plastovými deskami nebo hladkou fasádou
- upozornit stavební úřady, projektanty, investory, stavební firmy na význam předcházení případným problémům i na odborné organizace, na které se mohou obrátit

3.6. Supermarkety, haly apod.

Problém: Otevřené nákladní rampy nákupních středisek, supermarketů, výrobních hal a podobných objektů, navíc umístěných za městem a připomínajících hospodářské budovy, lákají zejména dospělé jedince při hledání hnízdních možností. Je známo několik desítek případů, kdy právě vlaštovky se v objektech ztratily a nemohly se vrátit ven. V odděleních potravin se ptáci mohou živit hmyzem a pít na tající led na pultech po řadu dnů.

Hodnocení činnosti z hlediska legislativy: Ve skladech a prodejnách potravin představuje přítomnost ptáků hygienický problém.

Doporučení:

- provádět preventivní technická opatření, která by zabránila vlaštovkám (i jiným druhům ptactva) volně vnikat do objektů
- řešit již v projektové dokumentaci – nezapomínat na ochranná síta do oken, větráků či šachet a hlavně pak na ochranné závěsy, lamely, řetízky a podobně do všech prostor, kterými mohou ptáci proletovat

4. MECHANICKÉ ZÁBRANY A OPATŘENÍ

4.1. Jiříčky

4.1.1. Instalace hladkých plastových pruhů či desek

Použití na místech, kde nechceme, aby k výstavbě hnízd docházelo. Hladké plastové desky, nalepené na svislé stěny, komplikují ptákům uchycení na zdi a tak i výstavbu hnízda. Jsou sice známy případy, kdy ptáci i přes tuto překážku se pokoušejí hnízdo postavit, ale většinou se jim to ve finále nepodaří. Metoda je značně pracná a nákladná. Výhodná je zejména v případě, že její použití je již začleněno do projektové dokumentace.,

Materiál: Plastové desky DUROFOL (bílé a číré) vyráběné v základním rozměru (1,5 x 0,70 m) a síle 0,2 – 0,4 – 0,6 – 0,8 mm, které se podélně (na strojních nůžkách) nastříhají na pruhy

o rozměrech 1,5 x 0,23 m a ty se následně lepí na fasádu. Důležitá je volba lepidla, případně použít jiný způsob připevnění.

4.1.2. Rohy oken panelových domů a menší plochy na objektech

Lze použít i jakýkoliv hladký materiál jako například plastová fólie, modelovací podložka či samolepicí alobalová fólie, která se používá za radiátory.

4.1.3. Nástřiky, hladké nátěry

Metoda, která má stejný výsledek jako hladké plastové desky. Vytvoření zhruba 30 cm hladkého pruhu na svislé zdi pod rohem či římsou, který by komplikoval ptákům výstavbu hnízda. Je třeba vybrat vhodný (hladký) fasádní nátěr či nástřik. Případné použití (na všech či jen na vybraných místech) by mělo být již součástí projektové dokumentace.

4.1.4. Třepátka, slídy, alobaly, CD apod.

Většinou se jedná o esteticky nezajímavé a jednorázové prvky, které si na inkriminovaná místa instalují jednotlivci dle svých možností a vkusu. Do jisté míry plní očekávaný efekt, často jen dočasně, ale z estetického pohledu se jedná o nevhodná řešení.

4.1.5. Struny, provázky, dosedací ostny

Tyto metody nejsou dosud dostatečně vyzkoušeny. Možná by to při dodržení určitých technických parametrů fungovalo. Jde ale o málo estetické řešení.

4.2. Jiříčky i vlaštovky

4.2.1. Sítě, rošty, mřížky, pletiva

Tento způsob zabezpečení, který znemožní ptákům dosedání na zeď, funguje, ale je třeba ho používat tak, aby se ptáci zejména do volných částí sítí nezamotávali, nedostávali mezi stěnu a zábranu, nebo je jednotlivé prvky neohrožovaly na životě. Velkou roli hraje velikost ok, materiál a ukotvení. Z hlediska náročnosti instalace i nutnosti trvalé kontroly z hlediska bezpečnosti pro ptáky (nejen pro uvedené druhy) není metoda příliš vhodná.

4.2.2. Siluety dravců, přítomnost živých dravců, vycpaniny, zaplašování sokolnickými ptáky

Siluety dravců fungují většinou krátkodobě a nedostatečně. Použití živých dravců je příliš náročné na čas a finance a přistoupit by se k němu mělo jen ve zcela výjimečných případech.

4.2.3. Pachové a zvukové plašiče

Pravděpodobně nefungují nebo fungují minimálně, jak lze usuzovat podle zkušeností u jiných druhů ptáků. U vlaštovek a jiříček ale tyto metody nevyzkoušeny.

4.2.4. Zábrany proti padání trusu a nadměrnému znečišťování fasády

Laminátové, plastové, plechové či dřevěné prvky, většinou instalované přímo pod hnízdo zabraňují padání trusu a znečišťování fasády. Trus padá na desku pod hnízdem, kde se hromadí a následně je po ukončení hnízdní sezóny odklizen a zlikvidován.

5. ZÁCHRANNÉ AKCE

Protože záchranné akce zahrnují manipulaci s chráněnými živočichy, mohou být prováděny pouze zkušenými odborníky, kteří mají k příslušné činnosti potřebné oprávnění (odchylku či výjimku).

5.1. Odchyty a přesuny dospělých jedinců

Toto opatření někdy vyžaduje laická veřejnost. Není však funkční. Proto nedoporučovat a nepovolovat, ale naopak vysvětlovat, proč tento způsob není možný.

5.2. Transfery hnízd a mlád'at vlaštovky obecné

Vyzkoušeny náhražky hnízd – napodobeniny z betonu a pilin, případně náhražky v podobě nejrůznějších krabiček, plechovek a podobně. U vlaštovek rovněž vyzkoušen úspěšný odchov mlád'at vlastními rodiči v hnízdě sousedním, či na parapetu pod hnízdem atd. Vesměs se ale jednalo o již větší mlád'ata, která se hlasově projevovala a byla rodiči následně dokrmována i mimo hnízdo, či v hnízdě jiném.

K této metodě přistupovat jen v naléhavých případech

5.3. Adopce nevzletných mlád'at (do náhradního hnízda).

Jednoznačně funguje, ale důležitou roli hraje velikost a počet mlád'at. Doporučujeme provádět pouze v nezbytně nutných případech a vždy přednostně vybírat hnízda, kde je méně mlád'at tak, aby se nezvýšil počet mlád'at v hnízdě přes 5 až 6 v jedinců.

5.4. Adopce mlád'at vyvedených (mimo hnízdo)

Metoda není dosud natolik ověřena jako adopce nevzletných mlád'at do hnízd, ale předpokládáme, že funguje. Důležitou roli však hraje, kam je mládě přiřazeno. Jednoznačně doporučujeme přiřadit (vypustit) na lokalitu, kde se prokazatelně vyskytuje (zdržuje) větší množství již vyvedených mlád'at domovských. Ideální realizovat večer přímo k mlád'atům do blízkosti hnízda.

5.5. Časování adopce

Není ještě dostatečně ověřeno, ale jednoznačně doporučujeme adopci provádět neprodleně po odebrání mlád'at co nejdříve, a pokud možno v ranních či dopoledních hodinách, aby bylo možno provádět v průběhu dne následnou kontrolu. Na tento krok by mělo navazovat i označení adoptovaných mlád'at (kroužkování, barevným kroužkem – kroužek lze obarvit lihovým fixem).

5.6. Adopce nevzletných mlád'at jiříčky obecné do náhradních hnízd s mlád'aty

Vyzkoušeno, ověřeno, funguje.

Opět rozhoduje počet mlád'at a velikost mlád'at v hnízdě, do kterého adoptujeme. Zde je problém s fyzickou kontrolou hnízd. Nevhodnější jsou k tomuto záměru dobře přístupná hnízda nízkých budov (kravíny), kde je možnost výběru a více hnízd. Ke kontrole hnízda je zapotřebí žebřík, zubařské či inspekční zrcátko a bodová svítilna. Do vletového otvoru se vsune zrcátko tak, aby se samozřejmě nestrhlo hnízdo, neublížilo mlád'atům a neponičil vletový otvor. Bodovou svítilnou se posvítí do zrcátka a jeho natáčením se spočítají v hnízdě vejce nebo mlád'ata. Kontroly se provádějí pravidelně již od snesení vajec a informace zapisují, aby byl následně znám jak počet mlád'at, tak jejich věk.

Pokud jsou adoptována větší (opeřená) mlád'ata těsně před vylétnutím, je vhodné počasi, dostatek potravy atd., navýšení počtu mlád'at zas až tak velkou roli nehraje. V opačném případě je samozřejmě lepší adoptovat mlád'at méně. Maximálně jsme zvyšovali počet v jednom hnízdě tak o 2 mlád'ata, to znamená ze 4 na 6.

5.7. Náhražky hnízd

Platí, že čím dokonalejší náhražka hnízda, tím lepší. Lze zakoupit speciální německé náhražky, ale jsou i zkušenosti s nahnědo obarvenou papírovou krabičkou, přibližně stejné velikosti původního hnízda či jiných umělých materiálů. Reakce rodičů na náhražky hnízd je různá, ale téměř vždy úspěšná.

5.8. Náhražky krmení, umělé odchovy mlád'at a chov poraněných či jinak handicapovaných dospělých jedinců.

Doporučujeme umělý odchov mlád'at v zajetí jen v případech zranění, prochladnutí apod. Pokud jde o zdravá mlád'ata, dávat přednost adopci. Pokusy o odchov u dospělých handicapovaných jedinců jsou často neúspěšné.

6. OSVĚTA, INFORMOVANOST, EKOLOGICKÁ VÝCHOVA

Nejdůležitější krok, který dosahuje největších výsledků

Osvědčuje se zhruba měsíc před přiletem cílových druhů prostřednictvím regionálních i celorepublikových médií zveřejnit informace, že ptáci jsou na cestě do naší republiky, že letí několik stovek kilometrů k nám, aby zde vyvedli mlád'ata. Že to vůbec s námi lidmi nemají lehké, že jsou chráněni zákonem, a proto ten, kdo s nimi vloni měl „problémy“, případně je nechce mít za oknem, v domě a podobně, má do stanoveného data (15. dubna) poslední šanci na požádat o možnost odstranit loňské hnízdo a instalovat zábrany proti opětovnému zahnízdění. Je dobré uvádět konkrétní způsoby odstranění hnízd i typy zábran. Dále zdůraznit užitečnost druhu a vysvětlit, že je „lepší“ (tolerováno), když se nežádoucímu hnízdění zabrání předem, než když se to řeší v době sezení na vejcích či vyvádění mlád'at. Pro zajímavost uvádíme některá zpětná hlášení a jiné zajímavosti (počty pochytaných much atd.) tak, aby to bylo zároveň pro média populární. Rovněž nezapomenout na kontakty, telefony, poradenský servis, literaturu, www stránky a podobně.

Určitě to zabírá a minimalizuje určité ztráty, děláme to několik let a je to znát, lidé to čtou, volají, ptají se a následných problémů ubývá.

Následná medializace jednotlivých případů

Průběžně veřejnost seznamovat s konkrétními odstrašujícími případy, uveřejňovat fotodokumentaci nezákonně zničených hnízd, mrtvých ptáků a informace, jak orgány ochrany přírody přestupky vyřešily, s jakými postihy a sankcemi. Tyto případy jsou vždy impulsem pro veřejnost, která věnuje větší pozornost tomu, co se děje v okolí a reaguje na případné problémy.

Kontakty

Většina problémů vzniká i díky tomu, že lidé, firmy nemají možnost informovanosti. Třeba by i chtěli, ale neví, kam se obrátit, případně je to pro ně složité. Jednoznačně všude uvádět kontakty na jednotlivé orgány ochrany přírody a ty zase musí vědět, kam se obrátit pro odbornou či praktickou pomoc, nebo mít k dispozici alespoň základní metodické pokyny. Pokud lidé vědí, kam se obrátit, zavolají, chtějí poradit a jsou ochotni spolupracovat.

Prevence

- Vypracovat metodiku pro příslušné orgány ochrany přírody

- Součinnost příslušných orgánů ochrany přírody se stavebními úřady, projektanty, architekty a investory.
- Organizace, které jsou schopny vykonávat poradenskou činnost i praktická opatření podpořit zvýšením jejich rozpočtu.
- Zapracovávat do projektů jednotlivá technická opatření, mechanické zábrany atd.
- Instalovat ochranné fólie, vrata, lamely a podobná opatření, bránící nežádoucích průnikům do hal, supermarketů a jiných provozoven.